

לכנות קרקע בהליכה: דתניא בברייתא, מכר אדם לחבירו קרקע
והלוקח הלך בה לארבעה ולרבעה, קנה בקרקע את מקום הילוכו,
דברי רבי אליעזר. והכמים אומרים אין הילוף מועיל כלום כיון
שהליכה בקרקע אינה נחשבת לקנין, ולא קנה הלוקח עד שיהיו
– עד שיעשה קנין חזקה בקרקע כגון שיכין את הקרקע לחרישה
או גידור פרצה כל שהיא, או שינעל את השער שלא יכנסו זרים
או שיפרוץ בה פתח כל שהוא.
אמר רבי אלעזר, מאי טעמא דרבי אליעזר שאפשר לקנות קרקע
בהליכה, דבתיב – נאמר בפסוק (בראשית יג ז) שהקדוש ברוך הוא
אמר לאברהם 'קום ותהלך בארץ לארבעה ולרבעה כי לך נתננה',
אם כן למדנו קנין קרקע בהליכה.
שואלת הגמרא: ורבנן שאמרו שאין הילוף מועיל כלום, מה יענו
לראיית רבי אליעזר מאברהם ששנה את ארץ ישראל בהליכה.
משיבה הגמרא: הני מילין תיבנותא דאברהם הוא דקאמר ליה
הכי – בגלל חביבותו של אברהם אצל הקדוש ברוך הוא, לכן
הודיעו שיתן לו את הארץ במתנה, כדי שיהיה נוח לכבוש לפני בניו
– כדי שיהיה נוח לבני ישראל לכבוש את ארץ ישראל כיורשים
של אברהם, ושלא יסרג עליהם השטן שהם בגולנים, אבל אין
הכוונה שאברהם קנה את הארץ בהליכה.
הגמרא להלן מבארת שיש מקרה שבו מודים חכמים לרבי אליעזר
שאפשר לקנות קרקע בהליכה: אמר רבי יוסי ברי רבי חנינא, מודים
חכמים לרבי אליעזר בשביל של כרמים – בדרך העוברת בין
הכרמים הואיל ונעשה להילוף – כיון שהשימוש היחיד של הדרך
הזאת אינו אלא בהליכה, לכן נקנה בהילוף, לפי שהדרך שבה
נהגים מהקרקע היא גם הדרך לקנותה.
הגמרא מבארת מהו שיעור הרוחב של שביל של כרמים: כי אתו
לקמיה דרב יצחק בר אמי לשאל מהו רוחב הדרך שעל המוכר
לתת לחבירו שקונה ממנו שביל של כרמים, אמר להו למוכרים
הכו לי – עליכם לתת ללוקח שביל ברוחב כזה כי היכי דדרי טונא
דשבישקא – כדי שיוכל לציאות, די ברוחב כזה כי היכי דשקיל כרמא
וקרי – ולהסתובב לכאן ולכאן, ועדיין לא יגעו הזמורות במחיצות
השביל.
הגמרא מבארת שלא בכל מקרה צריך שביל של כרמים להיות
רחב כל כך: ולא אמרן – ומה שאמרנו בשיעור הרוחב של שביל
של כרמים אינו אלא דמסיימין מחיצתא – כאשר יש להכרם מחיצות
גבוהות, שאם לא יהיה השביל מספיק רחב, עלולים הזמורות
להיכנס במחיצות והמשא יפול מעליו, אבל לא מסיימין מחיצתא
– אבל כאשר אין שם מחיצות, די ברוחב כזה כי היכי דשקיל כרמא
וקרי כרמא – שירים רגלו האחת ויניח את חברתה, כלומר רוחב
שמספיק להילוך אדם, שהרי גם אם ישא משא של זמורות, אמנם
הם יכנסו לתוך הכרם אך אין הוא ניוק בזה שהרי לא יתקלו בדבר
מה.
שנינו במשנה שדרך היחיד רוחבה ארבע אמות.
תנא בברייתא, אחרים אומרים שרוחב דרך היחיד כדי שיעבור
חמור במשא ושיעורו יבואר להלן. אמר רב הונא הלכה כאחרים.
(ותניא אידך) [ותנן] דייני גולה (אומרים) – ושמואל וקרנא שנקראו
דייני הגולה שנו בברייתא אחרת, ששיעור רוחב דרך היחיד היא
שני גמדים ומחצה – שנים וחצי אמות קטנות. ואמר רב הונא הלכה
כדייני גולה.
שואלת הגמרא: והאמר רב הונא הלכה כאחרים ואין חזר ואמר
שהלכה כדייני גולה. משיבה הגמרא: אידך ואידך חד שיעורא הוא
– שני השיעורים הם שיעור אחד, כלומר רוחב של חמור במשא
הוא שנים וחצי אמות קטנות.
שנינו במשנה שרוחב דרך הרבים הוא שש עשרה אמות.
תנו רבנן, מכר אדם לחבירו בשדהו דרך היחיד כדי שהלוקח ילך
בה לשדהו, צריך לתת לו דרך שרוחבה ארבע אמות. מכר לחבירו
בשדהו דרך שעוברת מעיר לעיר כדי שרק בני שתי ערים אלו
ישתמשו בה, נותן לו דרך שרוחבה שמונה אמות, כדי שכאשר
יפגשו שתי עגלות משני הכיוונים, תעבורנה זו בצד זו ולא תעכב
האחת את חברתה.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רב אשי אמר כל מן הצד – בכל פעם
שמחליפים את הדרך הקיימת בדרך אחרת, דרך עקלתון היא, לפי
שהיא קרובה לזה ורחוקה לזה. כלומר הדרך החדשה, אמנם
קרובה לאלו הגרים בצדה, אבל היא רחוקה לאלו הגרים בצד
הדרך הישנה ולהם זו דרך עקלתון, ואין לבעל השדה רשות לגזול
את הרבים.
שואלת הגמרא: מתוך כך שבעל השדה אינו מקבל את הדרך
הראשונה מתקנת חכמים או מצד הדין, מוכח שההלכה לא
הועילה, ואם כן נתינת הדרך השניה לרבים נעשתה בטעות, ואם
כן לימא להו בעל השדה לרבים שקלו דירבו – קחו לכם את הדרך
הראשונה שהייתה שלכם, וקבו לי דירי – ותנו לי את הדרך השניה
שהייתה שלי, ומדוע אמרה המשנה 'מה שנתן נתן'.
משיבה הגמרא: הא מני רבי אליעזר היא, דתניא בברייתא רבי
יהודה אומר משום רבי אליעזר רבים שפירו – שבחרו דרך לעצמם
בשדה פרטית והם משתמשים בה מבלי לקבל רשות מבעל השדה,
מה שפירשו פירו – בחירתם קיימת ואין אפשרות לסלקם. וכל שכן
במקרה של המשנה שבעל השדה נתן את הדרך השניה מדעתו
אף שהייתה זו נתינה בטעות, שנתינתו קיימת ואין אפשרות לסלק
את הרבים מדרך זו.
מאחר והובאה שיטת רבי אליעזר בענין רבים שבררו להם דרך,
הגמרא מבררת את שיטתו. תמחה הגמרא: לרבי אליעזר רבים
גזליים נקחו – וכי לפי רבי אליעזר אמר רבי אליעזר לגזול, והרי
השימוש בדרך זו גולה היא. ומדוע אמר רבי אליעזר שבחירתם
קיימת. עונה הגמרא: אמר רב גידל אמר רב, רבי אליעזר דיבר בגזון
שפירא להו דרך פאותה שדה – שהייתה לרבים דרך בשדה של
בעל הבית אבל הדרך אבדה ואינה ניכרת ולא ידוע היכן היא,
ועתה בחרו להם הרבים דרך מעצמם, ועל זה אמר רבי אליעזר
שבחירתם קיימת, וכל שכן במשנתנו שבעל השדה נתן להם את
הדרך השניה מדעתו, שהם זכו בה.
מקשה הגמרא: אי הכי שרבי אליעזר דיבר באופן שאבדה לרבים
דרך בשדה, אמאי אמר רבא בר רב הונא אמר רב אין הלכה כרבי
אליעזר, והלא הדין עמו, ואם כן סותרים דברי רב שאמר רב גידל
משמו שרבי אליעזר דיבר באופן שאבדה לרבים דרך, לדבריו
שאמר רבה בר רב הונא משמו, שאין הלכה כמותו. מותרת
הגמרא: מאן דתניי הא לא מתניי הא, כלומר רב גידל שנה בשם
רב שרבי אליעזר דיבר באבדה לרבים דרך בשדה, לא שנה בשם
רב שאין הלכה כרבי אליעזר.
מקשה הגמרא: לפי רבה בר רב הונא שסובר שאין הלכה כרבי
אליעזר, אם כן ברור שאין להעמיד את המשנה כשיטתו, ושוב
חוזרת שאלת הגמרא לעיל ופטעמא מאי – שאם מצד הדין הדרך
הראשונה שייכת עדיין לרבים, מדוע גם הדרך השניה קנויה להם.
הגמרא מבארת הסבר אחר מדוע זכו הרבים בדרך השניה.
מבארת הגמרא: מה שבמשנתנו זכו הרבים בדרך השניה הוא
משום דינו דרב יהודה, דאמר רב יהודה מצד – חריץ בקרקע או תל
עפר ששימש גבול בין שתי שדות ולא היה ראוי להליכה, שהחזיקו
בו רבים – שהרבים יישרו את הקרקע שתהא ראויה להליכה
עליה, ובעל הבית ידע ושתק ולא מיחה בידם, אסור לקלקל,
שכיון שהוא שתק מן הסתם מחל להם וכך הם זכו בדרך. וגם
משנתנו מדברת שהרבים התחילו להשתמש בדרך השניה,
ומעתה, אם במקרה של רב יהודה שהרבים תיקנו את הדרך בלי
רשות ואחר כך בעל השדה מחל להם, זכו הרבים בה, כל שכן כאן
שהוא נתן להם אותה מדעתו, אף שהיה זה בטעות, שזכו בדרך
השניה, אלא שחכמים קטו אותו שלא יקבל את הדרך הראשונה
לפי שנתן להם דרך עקלתון.
שואלת הגמרא: ורבי אליעזר, לפי הסברו של רבה בר רב הונא,
הסובר שרבים שבחרו להם דרך בשדה תפיסתם קיימת, גם אם לא
אבדה להם דרך, רבים נפאו קנו ליה – באיזה קנין קנו הרבים את
הדרך. משיבה הגמרא: בהילוכא – על ידי הילוכם בדרך, קנו
הרבים אותה.
הגמרא מביאה ברייתא ובה מבואר שלדעת רבי אליעזר אפשר

בבא בתרא דף ק עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רכה

לאחר שהלכו מעט אמר להם הממונה 'שבו יקרים' שבו ולא היו
מנחמים ומרבים בבכי בשעת ישיבתם. אמרו לו חכמים לרבי
יהודה אם כן – שמנהג המעמד אינו אלא הליכה מעט וישיבה
כמה פעמים, אף בשבת מותר לעשות כן, שהרי לדבריו לא הרבו
בבכי ובניחומים שאסורים בשבת.
אחתיה דרמי בר פפא – אחותו של רמי בר פפא הוה נסיבא ליה –
היתה נשואה לרב אמי. שכיבא – מתה אשתו זו ועבר לה רב אמי
מעמד מושב. אמר רב יוסף, באותו מעמד שעשה רב אמי לאשתו
מעה בתתיה – בשתי טעויות. טעות אחת מעה שאין עושין אלא
בקרובים של המת שאינם מתאבלים, והוא עבר – והוא עשה
מעמד אפילו ברחוקים. ומעה טעות נוספת שאין עושין את
המעמדות אלא ביום ראשון, כלומר ביום הקבורה והוא עבר ביום
שני לקבורת אשתו.
אפי אמר בהא נמי מעה – עוד טעות טעה רב אמי, שאין עושין
מעמדות אלא בבית הקברות, והוא עשה את המעמדות על אשתו
בעיר. רבא אמר בהא נמי מעה, שאין עושין מעמדות אלא במקום
שנגנו, והתם לא נהוג – ובמקומו של רב אמי לא היה נהוג לעשות
מעמדות.
הגמרא מקשה מהברייתא לעיל על אביי שאמר שעושים מעמדות
רק בבית הקברות: מיתיבי – הקשו בני הישיבה על דברי אביי,
שנינו בברייתא לעיל אמרו לו חכמים לרבי יהודה אם כן
שהמעמדות אינם אלא עמידה והליכה וישיבה, אף בשבת מותר
לעשות כן. ואי אמרת שעושים מעמדות רק בבית הקברות וביום
ראשון לקבורה, בית הקברות בשבת מאי פני – מה מעשיהם בבית
הקברות בשבת, הלא מן הסתם היו בתי הקברות מחוץ לתחום
שבת, ואיך יתכן שבכניסת השבת יהיו עדיין בבית הקברות.
מתרצת הגמרא: הברייתא מדברת בעיר הסמוכה לבית הקברות
בתוך תחום שבת דאמרייהו – הביאו את המת לקבורה בין
השמשות, ועד שגמרו לקבור את המת החשיך היום ונכנסה
השבת, ואמרו חכמים לרבי יהודה לשיטתך יכולים לעשות את
המעמדות גם לאחר שנכנסה השבת.

משנה

משנתינו מפרשת מה כלול בהסכמה על 'עשיית קבר', לגבי קונה
קרקע לצורך 'עשיית קבר', מהו גודל הקרקע שחייב המוכר לתת
לו, והן לגבי קבלן שקיבל עליו 'לעשות קבר', מה מוטל עליו
לעשות:
המוכר מקום לחברו בכדי שיוכל הלוקח לעשות לו בו קבר, ולא
דבר ביניהם על המקום, אלא רק שמקום זה נקנה לצורך עשיית
קבר, וכן המקבל מחברו בקבלנות לעשות לו קבר, הרי בכלל
הסכמה זו שיעשה מערת קבורה ובה שמונה כוכים, ועושה את
תוכה – חללה של המערה ארבע אמות רוחב על שש אמות אורך,
ופתחה של המערה הוא ברוחבה. ופחתה לתוכה – והפך בכתליה
פתחים לשמונה כוכין – שקעים עמוקים, שלש כוכים מכאן – בקיר
האורך של המערה מימין הנכנס, ושלש מכאן – בקיר שכנגדו
משמאל הנכנס, ושנים מכנגדו – ושני כוכים בקיר השלישי שכנגד
הפתח. ובצד הפתח אינו עושה כוכים כלל. וכוכין אלה יהיה ארבע
ארבע אמות, וריקן – גובהה שבע טפחים.

דרך הרבים – מכר לחבירו דרך בשדהו כדי שתשמש למעבר של
רבים גם מערים אחרות, צריך להקצות לו דרך ברוחב שש עשרה
אמות.
דרך שהרצח בשוגג נמלט בה לערי מקלט, רוחבה שלשים ושתיים
אמות. אמר רב הונא מאי קראה – מדיחין לומדים זאת. דתני –
שנאמר בפרשת ערי מקלט (דברים יט א) 'תבין לך תדרך', והיה צריך
להיות כתוב 'תבין לך דרך' וכתב 'תדרך', ולמדו חכמים מיתור
האות ה"א, שהדרך לערי מקלט צריכה להיות כפולה מדרך
רגילה. ומאחר וסתם דרך שבתורה רוחבה שש עשרה אמות,
נמצא שרוחב הדרך לערי מקלט הוא שלושים ושתיים אמות.
שנינו במשנה: דרך המלך אין לה שיעור לרוחבה. מבארת הגמרא:
הטעם הוא מפני שהמלך פוזר גדר לעשות לו דרך ואין מחזין קירו.
שנינו במשנה: דרך המלך אין לה שיעור, כלומר המוכר לחבירו
דרך בשדהו כדי שיעברו בה נושאי מיטת המת ומלויו לקבורו, אין
שיעור לרוחב הדרך, וכל מלוי המת יכולים ללכת בדרך זו.
מבארת הגמרא: הטעם הוא משום יקרא דשקבא – כבודו של המת,
והיינו שאם יהיה שיעור לרוחב הדרך ויהיו למת מלוים הרבה,
יהיו צריכים חלקם להימנע מללוותו, ואין זה מכבוד המת:
שנינו במשנה שהמוכר לחבירו שטח כדי לערוך בו את המעמד,
היינו צפוני אמרו שעליו להקצות לו קרקע מרובעת בת ארבעה
קבין כו' – שאפשר לזרוע בה תבואה בכמות של ארבעה קבים.
בזמנים קדומים היה זה ככל משפחה מערת קבורה, שבה היו
קברים את בני המשפחה, הברייתא להלן עוסקת במכירת מערה
כזו. רבנן בברייתא, המוכר קברו, כלומר את מערת הקבורה
של משפחתו, או שמכר את הדרך המובילה לקברו, או את מקום
המקדו – את המקום הסמוך למערת הקבורה, שבו היו מקיימים
את המעמד כפי שיבואר להלן, ובית הקפדו – הבית שבו היו
נושאים הספדים לכבודו של המת, כאן גני משפחה וקוצרין אותו
– את המוכר או את אחד מבני המשפחה על פרחו של הלוקח,
והטעם משום שיש בזה פגם – גנאי למשפחה שאין לה מקום
קבורה. ועל כן קבעו חכמים שמכירת המערה בטלה ודמי המקח
יחזרו לקונה.
הברייתא להלן עוסקת בפרטי מנהג מעמדות שהיו נוהגים בזמנים
קדומים. המנהג היה שאחרי שקברו את המת היו קרובי המת
שאינם אבילים הולכים מעט ויושבים כדי לנחם את האבילים או
כדי להרבות בצער ובבכי על המת ולשוב בתשובה, ושוב היו
נעמדים והולכים מעט ויושבים, וחוזרים על כך כמה פעמים.
רנן רבנן בברייתא. אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת,
כלומר מספר הפעמים שעומדים והולכים מעט ויושבים, אינו
פחות משבע, וזאת נגד מספר הפעמים שזוכר 'הבל' בקהלת (א א)
'הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הבל הבל', בפסוק זה נזכר
'הבל' בלשון יחיד שלש פעמים, ומילת 'הבלים' שכוללים בה שני
הבלים, נזכרה פעמיים והם ארבעה הבלים, וביחד הם שבעה.
אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי היכי עבדי – כיצד היה
מנהג המעמדות במקום שנהגו לעשותן. אמר ליה ברתנא
בברייתא בדברי רבי יהודה, וכך אמר רבי יהודה, ביהודה – מדינה
בארץ ישראל שנקראת יהודה, בראשונה – בזמנים קדומים לא היו
פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת, כגון שלאחר שישבו קרובי
המת אמר להם הממונה 'עמדו יקרים עמדו ולכו למקום אחר'.

אגרות קודש

ב"ה, ד' אייר תשס"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מ"ש אודות איך להתנהג בענין ללכת יחידי בלילה וכו'. הרי אף שמובטחני שהשי"ת שומר
ישראל ישמרם את כל אחד ואחת מהם, וכמו שכתבתי במכתבי מאז, וביחוד שכי"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נב"מ זי"ע, מה עד כאן עומד ומשמש אף עתה כו' ומעורר ר"ר על כל הנ"ל, הנה בכל זה
אין להיות יוצא מן הכלל ונוהגים כמו שנוהגים שאר מאנ"ש בזה, ובדאי אפשר לסדר שלא יפריע נוהג
זה מעבודתו בקדש...